

HOAX AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA V DOBE INFORMAČNEJ OBEZITY

HOAX AS A SECURITY THREAT IN THE TIME OF INFORMATION OBESITY

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

Humanity has been dealing with various false, distorted, deceptive or deliberately altered news since time immemorial. It is nothing new and unique. In the life of human society, such reports have occurred, are occurring, and will certainly occur in the future. However, we perceive their presence today in certain situations much more than before, especially when it comes to serious or significant political and social events or various crisis situations. Compared to the past, their number, scope, and influence have also changed. Unfortunately, currently, we live in a time when one false post on Facebook, X (Twitter) or another social network in many cases has a much greater impact on people and impact on society than the honest and often annoying work of investigative journalists or the logical explanations of scientists or experts from practice. This is also why one of the very serious problems of today, which negatively affects democratic society above all, is the growing number of lies and false information of all kinds spread via the Internet and social networks. While at the turn of the millennium, lying on the Internet was seen as rather exceptional, today, in the third decade of the third millennium, this problem is very widespread. The Internet and social networks provide their users with a more anonymous environment and a wide audience that can be reached very quickly in this way. For this reason, the author, as part of his interdisciplinary research, using relevant scientific approaches and methods, deals in his contribution with the issue of hoaxes as a threat to the current modern democratic society in the era of information obesity.

Keywords: Security, threat, social networks, Internet, hoaxes, information obesity

ÚVOD

Aktuálne žijeme v dobe, keď jeden lživý príspevok na Facebooku, X (Twitteri), Instagrame či inej sociálnej sieti má mnohokrát väčší vplyv na ľudí a závažnejší dosah na spoločnosť ako poctivá a mnohokrát mravenčia práca investigatívnych novinárov alebo logické vysvetlenia vedcov či odborníkov z praxe. Žijeme v čase, keď sa mení význam slov pravda a lož. Odborníci pre takúto dobu našli niekoľko príznačných označení. Jedným z nich je postfaktická doba, v ktorej hlavnou podmienkou racionálnej diskusie nie sú objektívne a overiteľné fakty, ale emócie. Žiaľ, je to doba, v ktorej lož nie je označovaná ako lož, ale ako alternatívna pravda (Geeng a kol., 2020; Greenemeier, 2022; Posetti, 2023).

Spisovateľ a novinár Alvin Toffler použil vo svojej knihe *Šok z budúcnosti* termín informačná obezita. Popísal ho ako stav, keď nadmiera informácií, ktoré človek v dynamicky sa meniacom prostredí musí vstrebávať, vedie k jeho zníženej schopnosti tieto informácie spracovať a rozlišovať. Neustále „prejedanie sa“ informáciami vedie podľa neho k informačnej obezite a obmedzuje racionálne spracovanie a vyhodnocovanie informácií ľuďmi (Toffler, 1992, s. 171). Súčasnú dobu – v kontexte vyššie uvedeného – preto možno s istým nadhľadom podľa Tofflerových myšlienok nazvať ako dobu informačnej obezity.

Na internete a sociálnych sieťach existuje a koluje obrovské množstvo informácií. Nie všetky sú ale založené na pravde a na overených faktoch. Mnohé z nich sú falošné, skreslené, zavádzajúce, klamlivé či úmyselne pozmenené alebo dokonca úplne vymyslené. Na jednej strane to nie je nič nového a ojedinelého, v živote v spoločnosti sa tieto správy vyskytovali v minulosti, vyskytujú sa dnes a určite sa budú vyskytovať aj v budúcnosti. Na druhej strane však ich prítomnosť, vplyv a moc v súčasnosti vnímame v určitých situáciách oveľa viac ako inokedy, a to najmä pokiaľ ide o významné politické a spoločenské udalosti alebo rôzne krízové situácie. So šírením takýchto informácií v rôznych podobách sa nanešťastie v dnešnej dobe informačnej obezity stretávame oveľa častejšie ako v minulosti, v podstate takmer denne, či už ide o rôzne pozmenené, úplne vymyslené alebo z kontextu vytrhnuté informácie, upravené fotografie alebo videá, články alebo „zaručene pravdivé“ správy posielané prostredníctvom internetu v reťazových e-mailoch alebo šíriace sa cestou širokej škály najrôznejších platforiem sociálnych sietí.

Často záleží len na samotnom jedincovi, ako veľmi sa nechá takýmito správami ovplyvniť, či je schopný odlíšiť klamstvo alebo výmysel od reality a či má dostatok správnych informácií, ktoré mu pomôžu na prvý pohľad odhaliť, že daná správa je nepravdivá, nereálna a ide o falošnú správu v podobe hoaxy, dezinformácie alebo konšpiračnej teórie a pod. Jedno je však v týchto prípadoch zrejmé, a to že cieľom širiteľov (odosielateľov) takýchto informácií (správ) je ovplyvniť príjemcov (adresátov) týchto informácií (správ), ovplyvniť ich myslenie, konanie, správanie, reakcie, zmanipulovať ich a doslova dostať tam, kam ich chcú dostať za účelom naplnenia ich vopred stanovených politických, ideologických, ekonomických alebo iných cieľov.

Ludia v dobe informačnej obezity – zahltení a ovplyvnení veľkým množstvom najrôznejších správ týkajúcich sa určitej významnej politickej alebo spoločenskej udalosti – mnohokrát už nie sú schopní rozlišovať pravosť takýchto správ, a preto často dochádza k zmanipulovaniu aj tých, ktorých by takáto správa za iných okolností nemohla ovplyvniť. S rôznymi takýmito falošnými, zavádzajúcimi, skreslenými, pozmenenými alebo vymyslenými správami sa stretávame – ako už bolo naznačené vyššie – najmä v oblasti politiky a politického života, udalostí týkajúcich významných osobností politického, športového alebo kultúrneho života, tragických udalostí a/alebo riešení významnej problematiky, ktorá sa dotýka obyvateľov celej krajiny, regiónu alebo doslova celého ľudstva, ako tomu bolo napríklad v súvislosti s pandemiou koronavírusu spôsobujúceho ochorenie Covid-19.

V dnešnej informačnej spoločnosti sa v podstate mnohým takýmto správam ani nedá vyhnúť, keďže sa s nimi stretávame takmer denno-denne, dôležité však je, aby ich človek vedel rozoznať a aby sa nimi nenechal ovplyvniť a zmanipulovať, pretože to môže priniesť veľké množstvo negatívnych dôsledkov tak pre jednotlivcov, ako aj pre celú spoločnosť. Aj preto sa autor v rámci svojho interdisciplinárneho výskumu, s využitím relevantných vedeckých prístupov a metód, zaoberá vo svojom príspevku jedným z typov takýchto falošných zavádzajúcich, skreslených, úmyselne pozmenených či úplne vymyslených správ – hoaxami a ich šírením prostredníctvom internetu a sociálnych sietí ako bezpečnostnej hrozby pre súčasnú modernú liberálnu demokratickú spoločnosť.

1 TEORETICKÉ VYMEDZENIE POJMU HOAX

Zo sémantického hľadiska má slovo hoax svoj pôvod v angličtine. Robert Nares – anglický filológ a lingvista – vyvodzoval jeho pravdepodobný pôvod zo staršieho slova „hocus“, čo znamená „trik“ a zo slovného spojenia „hocus-pocus“, ktoré s obľubou používali kaukliari a kúzelníci pri svojich vystúpeniach na verejnosti „na zakrytie toho, čo sa deje, alebo na to, aby to nebolo jasné“ (CD, 2024). V anglických a amerických výkladových slovníkoch

je hoax definovaný ako: „*čin, ktorého cieľom je prinútiť niekoho uveriť niečomu, čo nie je pravda*“ (OLD, 2024), „*čin určený na oklamanie, podvedenie alebo nachytanie niekoho*“ (MWD, 2024), alebo „*trik alebo plán niekoho oklamať, ako napríklad povedať polícii, že niekde je bomba, aj keď tam žiadna nie je, alebo že obrázok je pravý, aj keď nie je*“ (CD, 2024).

Všeobecne patria hoaxy do skupiny falošných, zavádzajúcich, klamlivých, skreslených alebo úplne vymyslených informácií s cieľom ovplyvniť konanie ich prijímateľov. Aby boli hoaxy úspešné, to znamená aby ovplyvnili čo najväčší počet ľudí, je potrebné, aby boli zdieľané pokiaľ možno v čo najväčšom počte a rozsahu. Ich obsah tým pádom musí byť dostatočne zaujímavý, aby vzbudil náležitú pozornosť a primäl jedincov k ich ďalšiemu zdieľaniu, šíreniu. Z tohto dôvodu si autori hoaxov ako predmet svojho záujmu vyberajú zväčša emotívne ladené udalosti, situácie, príbehy a pod., vďaka čomu sú schopní oveľa ľahšie zaujať ich príjemcov a ovplyvniť ich. Ďalším typickým znakom hoaxov je, okrem snahy doručiť ich čo najväčšiemu počtu ľudí, ich urgentnosť. Práve z uvedeného dôvodu bývajú falošné správy vo forme hoaxov spravidla doplnené upozornením, že danú informáciu sa snažia oficiálne orgány (úrady) alebo dotknuté osoby zatajiť, a preto ju treba čo najrýchlejšie a čo najviac rozšíriť ešte skôr, než ju zakážu.

V súčasnej dobe masového využívania najrôznejších informačných a komunikačných technológií a prostriedkov a neustále sa rozširujúcej elektronickej komunikácie v súkromnom i profesionálnom živote má už každý z nás skúsenosti so spamom – hromadne rozosielanou nevyžiadanou správou, ktorá má zvyčajne komerčný obsah. Hoaxy, podobne ako spam, tiež predstavujú určitú formu nevyžiadaných informácií – v tomto prípade však falošných informácií. Ich účelom, na rozdiel od spamu, nie je predaj ani reklama, ale zber e-mailových adries a osobných informácií, ktoré sú následne využívané, či skôr zneužívané k iným, podvodným, zlomyseľným, mnohokrát aj veľmi zákerným a škodlivým účelom (Zachar, 2018, s. 166).

Samotný pojem hoax má viacero významov, môžeme ho chápať napríklad ako podvod, mystifikáciu, novinársku kačicu, poplašnú správu, výmysel, žart alebo kanadský žartík a pod. V počítačovom svete sa pod týmto pojmom najčastejšie označuje falošná poplašná správa, ktorá varuje pred neexistujúcim nebezpečným vírusom. Okrem varovaní proti nebezpečným vírusom má hoax mnoho ďalších foriem a podôb. Prevažná väčšina hoaxov obsahuje vyššie zmienenú požiadavku na ďalšie šírenie správy. Hoax teda môže byť vymedzený aj ako falošná, klamlivá poplašná správa, ktorá upozorňuje na nejaké nebezpečenstvo, prosí o pomoc, sľubuje všetko možné i nemožné, ale hlavne žiada o jej ďalšie šírenie.

Ako hoax môžeme podľa Gregora a kol. (2018, s. 45) označiť aj šírenú správu (oznámenie), ktorá obsahuje nepresné alebo skresľujúce informácie, účelovo upravené polopravdy či celú zmes poloprávď a lží. Podľa Koloucha (2016, s. 240) hoax síce veľmi často nesie myšlienku varovania pred nebezpečenstvom alebo dokonca útokom, ale môže obsahovať aj falošnú prosbu o pomoc či petíciu, rovnako tak môže byť tvorený obrázkami a videami. Nutil (2018, s. 139) zasa označuje hoax za podvodnú, varovnú, mystifikačnú alebo žartovnú klamlivú správu, obvykle nevyžiadanú a obsahujúcu výzvu na ďalšie šírenie.

Okrem vyššie uvedených definícií sa možno v literatúre stretnúť aj s množstvom ďalších vymedzení hoaxov, ktoré sú však viac či menej zhodné. Väčšina z nich, ako je naznačené vyššie, charakterizuje hoax ako aktivitu určenú na klamanie ľudí, trik alebo podvod, ktorý môže byť myslený aj ako žart, vtíp, ale slúžiaci nielen na pobavenie. V takom prípade ide skôr o zlomyseľné žarty s cieľom oklamať ostatných. Všeobecne a zjednodušene možno povedať, že ide o nepravdivú správu, ktorá je buď podvodná, varovná, mystifikačná či žartovná (YD, 2023).

2 FORMY A SPÔSOBY ŠÍRENIA HOAXOV

Hoaxy môžu predstavovať, ako vyplýva z vyššie uvedeného, klamlivú poplašnú správu v zmysle varovania pred nejakým nebezpečenstvom, ktoré však nie je reálne. Iným príkladom hoaxov môžu byť falošné prosby o pomoc, fámy, vymyslené petície, reťazové listy typu „zdieľaj a budeš mať šťastie“, prípadne „ak to nepošleš ďalej, budeš mať nešťastie“, pyramídové hry alebo rôzne ponuky na výhru alebo ľahké získanie peňazí (Hoax.cz, 2024). Vo väčšine prípadoch ale ide o už zmienené zavádzajúce poplašné správy, ktoré sa snažia cieľovú skupinu vystrašiť a donútiť k unáhlenej reakcii. Hoaxy spravidla spĺňajú nasledovné podmienky:

- snažia sa vyznieť dôležito – obsahujú napríklad slovné spojenie „naliehavá pomoc“ alebo „nebezpečenstvo“;
- odvolávajú sa na dôveryhodné zdroje – napríklad „WHO zistila“ alebo „FBI varuje“, pričom dané organizácie o takýchto správach žiadne vyjadrenie nevydali;
- hovoria o tajných informáciách, dátach – niektoré hoaxy sa napríklad vydávajú za „uniknuté“ alebo „tajné informácie“, ktoré majú ľudia čo najrýchlejšie a v čo najväčšom rozsahu šíriť ďalším ľuďom, kým ich oficiálne úrady nezakážu;
- obsahujú prosbu alebo pokyn o ďalšom šírení a zdieľaní (Hoax.cz, 2024).

Formy hoaxov môžu byť veľmi rôznorodé, aj preto je pre bežného používateľa online prostredia niekedy naozaj veľmi ťažké rozpoznať či skutočne ide o hoax alebo reálnu správu. Môže mať totiž formu textu, žiadosti, prosby, petície, reťazového listu, fotografie, obrázku, videa a mnoho ďalších. Spôsoby ich šírenia sú prevažne založené na tom, že správa sa tvári dôležito, opiera sa o nejakú autoritu, ponúka šokujúcu informáciu, ktorá je veľmi dôležitá a je potrebné, aby sa rozšírila medzi čo najviac ľudí. Táto správa navyše v sebe často obsahuje aj stimul na ich šírenie, a preto sa zväčša naozaj šíri veľmi rýchlo.

3 ŠÍRENIE HOAXOV PROSTREDNÍCTVOM SOCIÁLNYCH SIETÍ

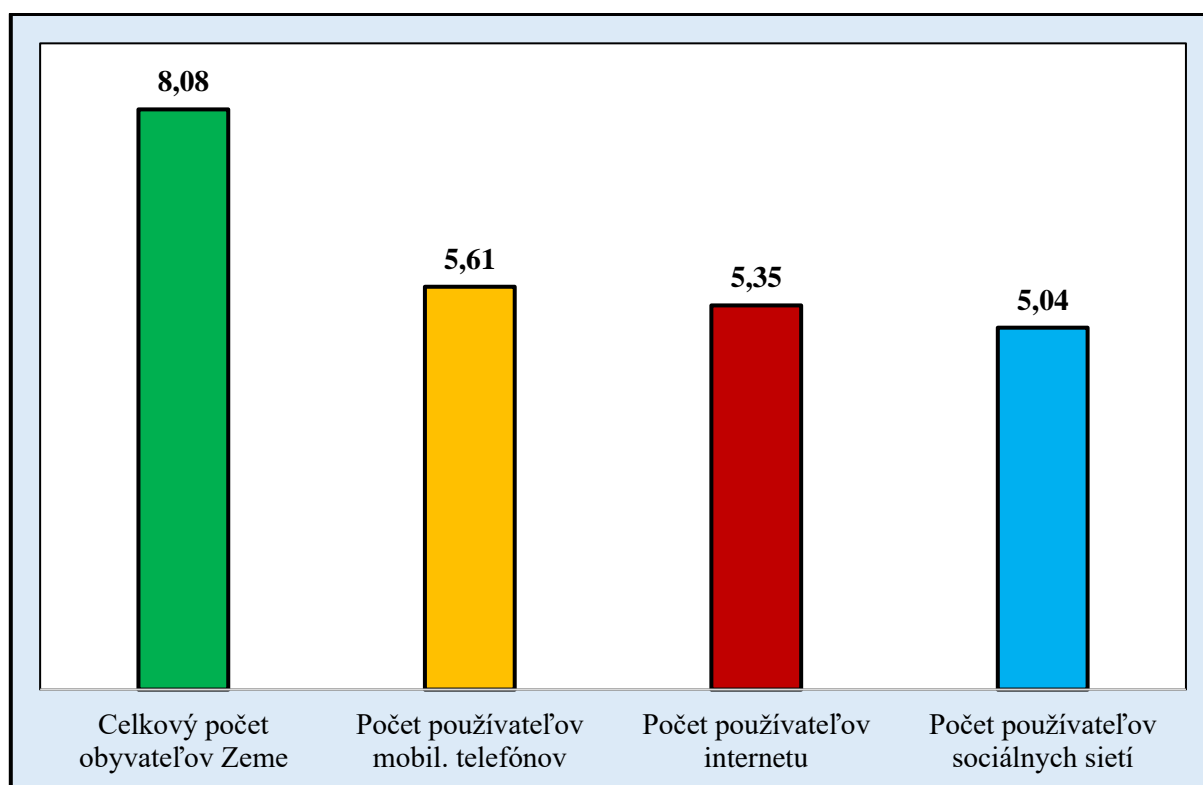
Používanie rôznych lží alebo prekrúcanie faktov za účelom ovplyvnenia jednotlivcov alebo aj celej verejnosti, ako už bolo uvedené vyššie, nie je žiadnou novinkou, ak sa však spojí so sofistikovanými prostriedkami, aké predstavujú dnešné moderné „smart“ zariadenia (Kuchtová, 2018), prostriedky a technológie, s prostredím sociálnych sietí a internetu (Hajdúková – Zachar Kuchtová, 2022), prípadne aktivitou hackerov (Lisoň – Fidler, 2022), objavuje sa tu nová a veľmi silná hrozba šírenia falošných správ vo forme rôznych typov manipulácie a propagandy (Cíchová – Šišulák, 2019), dezinformácií (Dušek – Kavan, 2024), konšpiračných teórií (Ivančík, 2023) a v neposlednom rade hoaxov, ktoré môžu predstavovať nebezpečenstvo nielen pre jednotlivcov, sociálne skupiny a organizácie, ale v niektorých prípadoch bezpečnostnú hrozbu pre celú súčasnú demokratickú spoločnosť.

Vznik a rýchly rozvoj sociálnych sietí viedol k radikálnej zmene spôsobov, akými ľudia dnes komunikujú a získavajú informácie. Tento nový spôsob komunikácie sa vyznačuje veľmi vysokou rýchlosťou s akou sa správa prenáša. Sociálne siete tiež ponúkajú najvyšší stupeň interakcie, aký môžu aktuálne komunikačné prostriedky používateľom poskytovať (Hajdúková a kol., 2023). Prístup k najrôznejším informáciám je takmer neobmedzený a lacný, zväčša úplne zadarmo. Taktiež nedostatok efektívnych a účinných opatrení zameraných na reguláciu online obsahu, na rozdiel od toho, ktorý sa vysiela prostredníctvom tradičných médií, robí online prostredie sociálnych sietí mimoriadne zaujímavým a tolerantným.

Zároveň je potrebné v tejto súvislosti dodať, že ide o nie veľmi bezpečné prostredie, a preto je nevyhnutné sa bezpečnosťou na sociálnych sieťach intenzívne zaoberať. Vzhľadom na veľký počet používateľov a interaktívny obsah, zdieľané osobné údaje a anonymitu

komunikácie sa vytvoril ďalší priestor, v ktorom sa páchatelia realizujú a ohrozujú tým bezpečnosť používateľov. Sociálne siete pritom nemusia slúžiť len ako distribútor škodlivých kódov a informácií ale zároveň sa v nich dokážu priamo tvoriť. Najčastejšími príkladmi sú dezinformácie, hoaxy, sociálne inžinierstvo, kyberšikanovanie, grooming, sexting a mnoho ďalších, pričom páchatelia v záujme uchovania svojej anonymity na túto činnosť zneužívajú falošné profily (Zachar Kuchtová, 2022, s. 246).

Čo sa týka penetračnej kapacity platforiem sociálnych sietí, poskytnuté štatistické údaje z konca januára 2024 poukazujú na značný nárast používania sociálnych sietí v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi, ale aj na prognózu pokračovania tohto trendu v nasledujúcich rokoch. Podľa aktuálnych informácií mobilný telefón používa dnes cca 5,61 miliardy obyvateľov, čo predstavuje viac ako dve tretiny (67,9 %) svetovej populácie, internet používa približne 5,16 miliardy ľudí, teda viac ako dve tretiny (69,4 %) svetovej populácie, a počet aktívnych používateľov sociálnych sietí dosahuje zhruba 5,04 miliardy, čo predstavuje viac ako trojštatinový podiel (62,4 %) na celkovom obyvateľstve planéty (graf 1). Sociálne siete pritom používa prostredníctvom mobilného telefónu až 96,5 % ich užívateľov (DR, 2024).

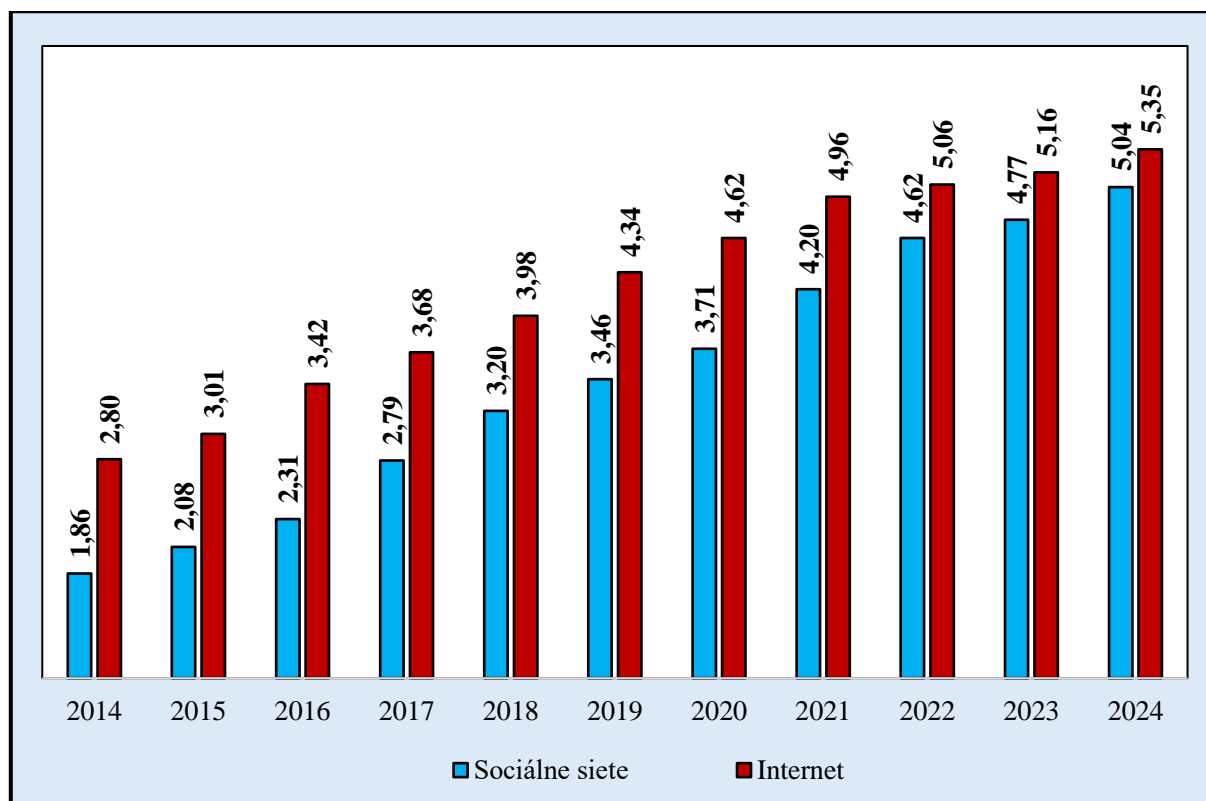

Graf 1 Prehľad o používateľoch mobilných telefónov, internetu a sociálnych sietí ku koncu januára 2024 na celom svete (v mld.)

Zdroj: DR, 2024

O tom, aký dynamický je rast používateľov internetu a sociálnych sietí svedčí fakt, že za ostatných desať rokov celosvetovo stúpol počet používateľov internetu o takmer 2-násobok (o 191 %). Kým v roku 2014 používalo internet zhruba 2,80 miliardy ľudí, tak v roku 2024 to už bolo približne 5,35 miliardy. Rast používateľov sociálnych sietí je ešte dynamickejší, nakoľko stúpol v hodnotených rokoch o viac ako 2,7-násobok (o 271 %). Kým v roku 2014 používalo sociálne siete približne 1,86 miliardy ľudí, v roku 2024 sú to už zhruba 5,04 miliardy

(graf 2). Z nich jeden užívateľ strávi na sociálnych sieťach priemerne denne 2 hodiny a 23 minút a priemerne mesačne využíva 7,2 rôznych sociálnych sietí (DR, 2024).

Graf 2 Prehľad rastu používateľov internetu a sociálnych sietí na celom svete v rokoch 2014 až 2024 (v mld.)

Zdroj: DR, 2024

4 CIELE A DÔSLEDKY ŠÍRENIA HOAXOV

Ciele šírenia hoaxov môžu byť pomerne rozmanité. Jedným z cieľov môže byť žart a pobavenie napríklad vo forme varovania pred nebezpečenstvom, ktoré však v skutočnosti vôbec neexistuje. V takomto prípade je cieľom hoaxov „vystreliť si“ alebo „napáliť“ čo najširší okruh osôb (Kolouch, 2016, s. 240). Ďalším z cieľov, ktoré sú v súvislosti s hoaxami v odbornej literatúre spomínané, je senzáciachtivosť. Za takýmto typom hoaxov často stojí niekto, kto chce získať pozornosť, upútať na seba či doslova príjemcov šokovať. A práve to ho mnohokrát robí rozpoznateľným. Môže totiž obsahovať nereálne, niekedy doslova až ťažko predstaviteľné tvrdenia napríklad o účinkoch vírusov, vakcín, liekov, alebo o hromadných explóziách mobilných telefónov, počítačov a pod. Zväčša tiež používajú poplašný jazyk, vyskytujú sa v nich slová ako hrozba, riziko a viaceré ďalšie vzbudzujúce strach, neistotu a pod. (Situngkir, 2021) Ďalším z cieľov hoaxov je formou nepravdivej správy niekoho vydesiť alebo získať na svoju stranu, t. j. získať podporovateľa svojho presvedčenia. Dôsledky takýchto hoaxov môžu byť niekedy až fatálne, môžu ohroziť ľudské zdravie, ľudské životy, ale tiež môžu podryvať autoritu štátu, jeho demokratických hodnôt a demokratických inštitúcií (Utami, 2018, s. 88).

Odborníci na falošné správy uvádzajú, že hoaxy často bývajú samé o sebe pomerne neškodné a spôsobená škoda spravidla predstavuje len čas premárnený tými, ktorí si v prvej chvíli neuvedomia, že ide o falošnú správu alebo podvod. Toto tvrdenie síce v mnohých prípadoch naozaj platí, ale ako je uvedené vyššie, nie vo všetkých. V niektorých situáciách totiž

skutočne môže dôjsť prostredníctvom hoaxov k ohrozeniu životov a zdravia ľudí, k poškodeniu reputácie alebo strate dôveryhodnosti v demokratické inštitúcie, v ich predstaviteľov a pod. Taktiež môžu spôsobiť hmotné aj nehmotné škody (Arbiyah, 2020, s. 82).

ZÁVER

V dnešnej modernej dobe široko dostupného rýchleho internetu a najrozličnejších vysoko výkonných „smart“ zariadení sa ľudia dokážu dostať k veľkému množstvu informácií veľmi rýchlo a jednoducho. Najnovšie správy či údaje sú ľahko dostupné prostredníctvom internetových webových stránok, spravodajských portálov alebo sociálnych sietí, ktoré na ne odkazujú. S narastajúcim množstvom informácií sa zvyšuje aj množstvo hoaxov. Ich cieľom je zapôsobiť na adresátov tak, aby uverili informáciám, ktoré sú v nich prezentované ako faktom, hoci hoaxy predstavujú správy, ktoré sú falošné, skreslené, pozmenené či nepravdivé (alebo aspoň z časti nepravdivé). Ukazuje sa pritom, že hoaxy ovplyvňujú mienku a názory ľudí oveľa viac, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať.

Jedným z dôvodov prečo majú taký vplyv a prečo predstavujú problém najmä pre demokratickú spoločnosť, je ich ľahká dostupnosť pre všetkých a rýchlosť ich šírenia. K obom týmto atribútom prispelo najmä masové rozšírenie internetu a rozmach sociálnych sietí, kde ľudia trávajú až príliš veľa času a kde môže ktokoľvek rýchlo, jednoducho a zadarmo hoaxy rôzneho typu vytvárať a šíriť. Pre mnohých ľudí je často oveľa pohodlnejšie získať informácie zo sociálnych sietí ako z klasických spravodajských portálov, čo tiež prispieva k prehľbovaniu tohto problému. Na rozdiel od seriózných médií, ktoré si pred zverejnením informácie overujú jej pravdivosť z viacerých zdrojov a uvádzajú ich pri jednotlivých správach, v sociálnych sieťach doposiaľ nebol vytvorený plne funkčný a spoľahlivý mechanizmus, ktorý by slúžil na oddeľovanie pravdivých a nepravdivých informácií (Hajdúková – Šišulák, 2022, s. 1995). Ďalším problémom je skutočnosť, že množstvo priaznivcov prostredníctvom internetu a sociálnych sietí priťahujú a získavajú na svoju činnosť radikálne organizácie, ktoré šíria rôzne falošné správy v podobe hoaxov, dezinformácií a konšpiračných teórií, a tiež propagandu.

Medzi najzraniteľnejšie z hľadiska týchto rizík patria súčasné moderné demokratické štáty. Európska únia i jej členské štáty už prijímajú praktické opatrenia na neutralizáciu takýchto falošných, zavádzajúcich, skreslených, pozmenených alebo úplne vymyslených správ, ale pre každý členský štát je dôležité mať aj vlastnú transparentnú a konkrétnu politiku, prípadne viac politik, stratégií alebo koncepcií zameraných na boj proti hoaxom, dezinformáciám, konšpiráciám a nepriateľskej propagande. Zvýšenie povedomia o falošných, klamlivých, zavádzajúcich, pozmenených či vymyslených správach v podobe hoaxov, zlepšenie schopnosti rozoznávať a odhaľovať ich, ako aj eliminovať ich šírenie v čo najväčšej miere by určite znamenalo menej príležitostí napríklad pre populizmus, radikalizmus, extrémizmus, xenofóbiu či akékoľvek ovplyvňovanie alebo rozdeľovanie súčasnej demokratickej spoločnosti práve na základe podsúvania najrôznejších falošných správ.

V tejto súvislosti je nutné si priznať, že prevencia proti šíreniu hoaxov v súčasnej informačnej spoločnosti, je veľmi zložitá. Hoax sa prejavuje ako samostatné digitálne médium pracujúce v sedej zóne, slúžiac na šírenie dezinformácií. Nie je dostatočne zachytiteľný filtrami, ako je to napríklad v prípade spamu. Aj preto jedným z najúčinnějších preventívnych prostriedkov, resp. opatrení proti šíreniu rôznych falošných správ v podobe hoaxov je mediálna výučba, ktorej cieľom je zvýšenie mediálnej gramotnosti. Toto v praxi fungujúce opatrenie napomáha lepšie pochopiť médiá a naučiť sa s nimi pracovať. Aj keď je proces mediálnej výchovy u nás zatiaľ v plienkach, odborníci v ňom vidia veľký potenciál pre zlepšenie mediálnej gramotnosti. Každý progres si prirodzene vyžaduje svoj čas, avšak oboznámenie sa

s princípom fungovania sociálnych sietí a sprístupnenie informácií o možných dôsledkoch, môže byť pozitívnym faktorom v získaní nadhľadu nad týmto typom médií všeobecne.

Faktom je, že hoaxom sa v podstate v dnešnej informačnej spoločnosti nedá vyhnúť, ale dôležité je, aby ich človek vedel rozoznať a aby sa nimi nenechal ovplyvniť, čo môže priniesť množstvo negatívnych dôsledkov, ako pre jedincov, tak pre celú spoločnosť. Naučiť sa kriticky premýšľať o falošných správach v podobe hoaxov, môže viesť k žiadúcemu výsledku naučiť sa kriticky premýšľať aj o sociálnych sieťach a médiách a nimi šírených informáciách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARBIYAH, N. a kol. 2020. The Danger of Hoax. In *Makara Human Behavior Studies in Asia*, 2020, roč. 24, č. 1, s. 80-86. ISSN 1693-6701. DOI: <https://doi.org/10.7454/hubs.asia.1020719>
- CD. 2024. Hoax. In *Cambridge Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hoax>>.
- CD. 2024. Hocus-pocus. In *Cambridge Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hocus-pocus>>.
- CÍCHOVÁ, M. – ŠIŠULÁK, S. 2019. Propaganda a manipulácia s informáciami. In *Aktuálne problémy rezonujúce Európou - zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2019, s. 41-52. ISBN 978-80-8054-826-1.
- DR. 2024. Global Digital Overview. In *DataReportal*, 2024
- DUŠEK, J. – KAVAN, Š. 2024. Dezinformace jako součást hybridních hrozeb – česko-slovenský pohled. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 7-25. ISSN 2464-7217.
- GEENG, C. – YEE, S. – ROESNER, F. 2020. Fake News on Facebook and Twitter: Investigating How People (Don't) Investigate. In *Association for Computing Machinery – Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 2020, s. 1-14. ISBN 978-1-4503-6708-0. [online] [cit. 08-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1145/3313831.3376784>>.
- GREENEMEIER, L. 2022. False news travels 6 times faster on Twitter than truthful news. In *PBS News*, 2022. [online] [cit. 08-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.pbs.org/newshour/science/false-news-travels-6-times-faster-on-twitter-than-truthful-news>>.
- GREGOR, M. a kol. *Nejlepší kniha o Fake News, dezinformacích a manipulacích!!!* Brno : CPress, 2018. 143 s. ISBN 978-80-264-1805-4.
- HAJDÚKOVÁ, M. – ZACHAR KUČTOVÁ, J. 2023. Riziká komunikácie na sociálnych sieťach. In *Zborník z 15. Medzinárodného sympózia konaného v rámci Medzinárodného veľtrhu SECURITY Bratislava 2022*, s. 23-31. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2023. ISBN 978-80-8293-006-4.
- HAJDÚKOVÁ, T. – KURILOVSKÁ, L. – MARR, S. 2023. Riziká komunikácie na sociálnych sieťach. In *Zborník z konferencie RELIK 2023: Reprodukcia ľudského kapitálu - vzájomné väzby a súvislosti*, 2023, s. 58-69. ISBN 978-80-245-2499-3.
- HAJDÚKOVÁ, T. – ŠIŠULÁK, S. 2022. Abuse of modern means of communication to manipulate public opinion. In *INTED 2022 - Proceedings from 16th International Technology, Education and Development Conference*. Publisher: IATED-Spain, 2022, s. 1992-2000. ISBN 978-84-09-37758-9.

- HOAX. 2023. Co je to hoax. In *Hoax.cz*, 2023. [online] [cit. 09-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>>.
- IVANČÍK, R. 2023. Konšpiračné teórie ako predmet vedeckého skúmania. In *Vojenské reflexie*, 2023, roč. 18, č. 2, s. 27-42. ISSN 1336-9202. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2023.2.27-42>
- KOLOUCH, J. 2016. *CyberCrime*. Praha : CZ.NIC, 2016. 524 s. ISBN 978-80-88168-18-8.
- KUCHTOVÁ, J. 2018. Aktuálne trendy súvisiace s využívaním moderných technológií. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018, s. 90-98. ISBN 978-80-8054-773-8.
- LISOŇ, M. – FIDLER, L. 2022. Potreba a možnosti identifikácie rizík z realizácie hybridných hrozieb. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: APZ v Bratislave, 2022, roč. 30, č. 2, s. 38-53. ISSN 1335-1370.
- MWD. 2024. Hoax. In *Merriam-Webster Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/hoax>>.
- NUTIL, P. 2018. *Média, lži a príliš rýchly mozek: prívodce postpravdivým světem*. Praha : Grada, 2018. 192 s. ISBN 978-80-271-0716-2.
- OLD. 2024. Hoax. In *Oxford Learner's Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hoax_1?q=hoax>.
- POSETTI, L. 2023. The ‘twitterisation’ of investigative journalism. In *Journalism Research and Investigation in a Digital World*, 2023, s. 88-100. [online] [cit. 15.04.2024]. Dostupné na internete: <<https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2765&context=lhapapers>>.
- SITUNGKIR, H. 2021. Spread of Hoax in Social Media. In *Bandung Fe Institute*, 2021. [online] [cit. 11-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://ssrn.com/abstract=1831202>>.
- TOFFLER, A. 1992. *Šok z budoucnosti*. Praha : Práce, 1992. 284 s. ISBN 80-208-0160-X.
- UTAMI, P. 2018. Hoax in Modern Politics. In *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 85-97. ISSN 1410-4946. DOI: <https://doi.org/10.22146/jsp.34614>
- YD. 2023. Hoax. In *Your Dictionary*, 2023. [online] [cit. 11-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.yourdictionary.com/hoax>>.
- ZACHAR KUCHTOVÁ, J. 2022. Bezpečnosť na sociálnych sieťach. In *Bezpečnosť elektronickej komunikácie - zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia PZ, 2022, s. 237-247. ISBN 78-80-8054-968-8.
- ZACHAR, Š. 2018. Anonymizácia komunikácie zmenou IP adresy ako metóda bezpečného prehliadania internetu. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018, s. 217-224. ISBN 978-80-8054-773-8.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc.
 Katedra informatiky a manažmentu
 Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
 e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk